

3. Іщенко, Л. В. (2010). Логіко-математичний розвиток дітей 5–7 років: навчальний посібник. Бердянськ: БДПУ. 144 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ МАТЕРІ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

УДК 159.923-055.2:6

*Клімішина Оксана Миколаївна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
другого (магістерського) рівня
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. Зростання інтересу до проблем дитячо-батьківських відносин обумовлено новими соціальними, культурними і економічними змінами в сучасній Україні. Державі потрібні громадяни, які можуть не тільки зберігати українську духовність, а й брати активну участь у побудові країни нового типу. Враховуючи, що держава починається з родини, стає зрозумілим зростання інтересу з боку науковців-психологів до процесів, що відбуваються в сучасній сім'ї.

Важливим явищем життєдіяльності дитини виступає її соціалізація у сім'ї, яка багато в чому залежить від характеру взаємин з матір'ю. У процесі взаємин матері з дитиною відбувається засвоєння нею загальнолюдських цінностей, духовного багатства, культурних традицій, формування соціальних властивостей особистості, практичних умінь і навичок.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз психолого-педагогічних джерел засвідчив доволі активний інтерес вчених і практиків до формування особливостей прихильності дитини до матері (Н. Авдєєва, К. Бріш, Е. Калмикова, І. Хамітова,); взаємозв'язок материнської позиції і особливостей становлення особистості дитини (А. Співаковська); феномен батьківської установки (А. Варга, В. Смахов) та ін.

Мета наукової публікації – теоретичний аналіз впливу особистості матері на розвиток особистості дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'я в житті кожної дитини відіграє вирішальну та відповідальну роль. Першими вихователями в цій стійкій та найдавнішій соціальній спільності є батьки, які відповідають за розумове, моральне, естетичне й фізичне виховання дитини та дбають про її гармонійний розвиток.

Російський психолог А. Личко розробив класифікацію стилів виховання, які є особливо несприятливими для формування підростаючої особистості.

1. Гіпопротекція: недостатність опіки та контролю за поведінкою дитини. Виявляється в неувазі до фізичного та духовного благополуччя дитини, до її справ, інтересів. Дитині в таких сім'ях дуже не вистачає тепла та турботи.

2. Домінуюча гіперпротекція: загострена увага та турбота до дитини, які поєднуються з постійним контролем, запереченнями, обмеженнями. Така ситуація підсилює несамостійність дитини, її безініціативність, нерішучість, невміння відстоювати власну думку. У дитини виникає відчуття протесту проти неповаги до її «Я».

3. Гіперпротекція, яка потурає: задоволення всіх бажань, надмірне обожнення. У дитини в таких сім'ях розвивається нестримне прагнення до лідерства, яке поєднане з недостатньою наполегливістю та опорою на власні ресурси.

4. Емоційне відторгнення: ігнорування потреб дитини, жорстоке ставлення до неї. Емоційне відторгнення виявляється в глобальному незадоволенні дитиною, постійному відчутті з боку батьків, що він не «той» чи «не такий». Такий стиль згубний для кожної дитини.

5. Підвищена моральна відповідальність: невідповідні віку та можливостям дитини вимоги щодо чесності, почуття обов'язку, порядності, покладення на дитину відповідальності за життя та благополуччя близьких, очікування великих успіхів у житті. Усі ці характеристики поєднані з ігноруванням реальних потреб дитини, її власних інтересів, недостатньою увагою до її психофізіологічних особливостей (Личко, А. Е., 1985).

Ще однією особливістю стосунків між матір'ю та дитиною є те, що стиль спілкування з дитиною носить репродуктивний характер, який у більшості проєцирується сімейним кодексом, традиціями, звичаями. Так, матері найчастіше відтворюють той стиль виховання, який існував у її дитинстві (деколи повторюючи стиль своєї матері).

У материнському вихованні важливою є позиція матері, яка показує своє ставлення до дитини. Американський психолог С. Броді виокремила чотири типи материнського ставлення. Так, матері першого типу легко пристосовуються до потреб дитини, у вихованні вони не наполягають, а дозволяють, підтримують, тоді як матері другого типу намагаються свідомо пристосуватися до потреб дитини, у своїх діях радше домінують, ніж поступаються. Матері третього типу не цікавляться дитиною. Основу материнства становить почуття обов'язку. Їм характерне жорстоке та суворе ставлення до дитини, відсутність тепла в стосунках. Матері четвертого типу відрізняються своєю непослідовністю, вони поводять себе неадекватно віку та потребам дитини, не розуміють її та припускаються багатьох помилок у вихованні. На думку С. Броді, найбільш шкідливим для дитини є четвертий тип материнства, із непередбаченістю материнських реакцій. Така позиція провокує підвищення тривоги в дитини, позбавляє її відчуття стабільності навколишнього світу (Баркан, А. І., 1999).

Особлива прихильність до матері спостерігається у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Це є визначальним у формуванні та розвитку особистості цього вікового періоду. Російський психолог М. Лісіна досліджувала прихильність як емоційний зв'язок, який виникає як один із продуктів діяльності спілкування, зокрема ситуативно-особистісної формі спілкування дитини з дорослим. Психолог обґрунтувала такі особливості дитячої прихильності:

– прихильність активно впливає на побудову міжособистісних стосунків (дружба, любов, спілкування, сімейні стосунки);

– тип прихильності до матері накладає відбиток на емоційну і когнітивну сфери людини в юному віці та у дорослому періоді;

– прихильність впливає на самопізнання й самооцінку дитини, позаяк ці стосунки сприяють розвитку моделей сприйняття себе, інших та навколишнього світу;

– материнська любов та прихильність дитини до матері сприяють підтримці емоційного та психологічного світу дитини протягом усього життя (Кравець, В. І., 2014).

Зазначимо, що рівень материнського впливу на розвиток особистості дитини не можна визначити прямими показниками, тоді як до непрямих можна віднести характер і слухняність сина або доньки. Так, в одній сім'ї діти беззаперечно виконують усі домашні обов'язки, прохання, вимоги матері, а в іншій – усе робиться з великою напругою та супроводжується конфліктними проявами, у третій – батьківські вимоги взагалі ігноруються. Наведені вище приклади характеризують рівень авторитету матері й батька в родині.

Висновки. Отже, досвід перших позитивних відносин матері і немовляти сприяє виникненню почуття безпеки у дитини, позитивного базового Я-образу, базальної довіри до оточуючих. Несприятливий психологічний клімат в сім'ї та, як результат, насичений конфліктами досвід перших взаємовідносин з матір'ю негативно позначається на повноцінному розвитку дитини.

Перспективами подальших досліджень є розробка та апробація корекційних методів роботи з подолання дисгармонійності стосунків між матір'ю та дитиною.

Список використаної літератури:

1. Баркан, А. І. (1999). Практична психологія для батьків, або як навчитися розуміти свою дитину. Москва: АСТ-ПРЕСС. 354 с.
2. Кравець, В. І. (2014). Психологія сімейного життя: навчальний посібник. Тернопіль: «Богдан». 294 с.
3. Личко, А. Е. (1985). Подростковая психотерапия. Л.: Медицина. 416 с.